Hekimlikte Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Yaklaşımlar

Yard. Doç. Dr. Nüket Paksoy Erbaydar
erbaydar@hacettepe.edu.tr
Hacettepe Üniversitesi
Kadın Sorunları Araştırma Uygulama Merkezi
(HÜKSAM)
http//www.huksam.hacettepe.edu.tr

Neden önemli?

Çünkü;

- Tıbbın tarihi temel olarak erkekler ve onların sağlığına dairdir.
  Batıda ‘beyaz erkek’
- Tıp geçmişte büyük ölçüde ‘cinsiyet kör’ olarak gelişmiştir.
- Toplumsal cinsiyet konusunda artan farkındalığın kadınlara sunulan hizmetleri gözden geçirme gereksinimi doğurması
- Risk faktörlerindeki ve müdahalelere verilen yanıtlardaki farklılıklar
- Kadınlarla erkeklerin örneğin yoksulluğu, şiddeti ve cinsel tacizi deneyimleme biçimleri ve bunlara bağlı yaşadıkları sağlık sonuçları farklı
- Belirli hastalıkların sıklıkları kadar gidişatları da her bir cinsiyette farklılık gösteriyor…
- Kadınlar daha fazla kronik sağlık sorunları ile karşılaşıyor, erkekler daha fazla sağlığı riske eden davranışlar sergiliyor ve daha az yaşıyor
- ‘Normal’ in sınırları erkeğe göre çiziliyor diğerleri norm dışı
- …

CAN MED ASSOC J • 1 MAI 1997; 156 (9)

Türkiye'nin toplumsal cinsiyet eşitliği indekslerindeki yeri, 2011

1) UNDP HDR 2011; Toplumsal cinsiyet eşitsizliği indeksi (TCEI)
2) WEF Gender Gap Report; Toplumsal cinsiyet uçurumu indeksi (TCUI)

1) TCEİ = 68. sıra Değeri= 0.366 (186 ülke içinde)

2) TCUI=124. sıra Değeri= 0.6015 (135 ülke içinde)

Cinsiyet (sex)

Canlı türlerinin neredeyse tamamının, özellikle üreme organları ve sistemleri üzerinden kadın ve erkek olarak iki temel biçimde farklılaşması "cinsiyet" olarak tanımlanır.

Cinsiyet, aynı zamanda canlıların gametlerinin birleşimi, sonrasında erkek ve dişi olarak ayrımlanmalarıyla oluşan ve üreme işlevi içerisinde yer alan yapısal, işlevsel ve davranışsal özelliklerin bütünüdür.

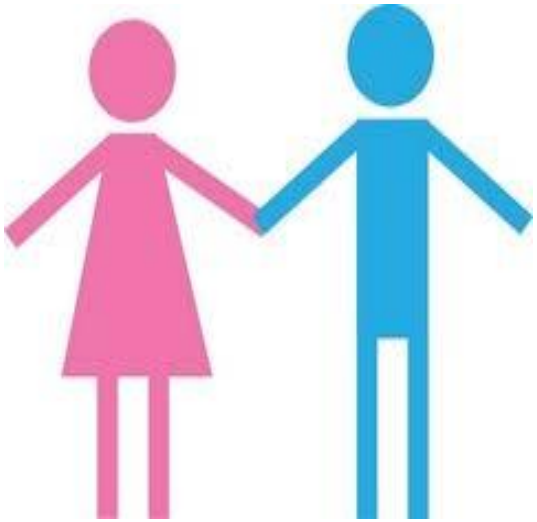

Merriam Webster Online Dictionary; "Sex". http://www.m-w.com/dictionary/gender.
Erişim Tarihi: 03.01.2008.

Toplumsal Cinsiyet

Toplumun kadın ve erkeği nasıl gördüğü, nasıl algıladığı ve onlardan beklentileri ile ilgili bir kavramdır.

Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet

Sadece kadınlar yapabilir

- Gebelik, doğum
- Emzirme

Sadece erkekler yapabilir

- Spermatogenez

Hem kadın hem erkek yapabilir

- Çocuk sahibi olmak isteyebilir
- Beslenmeyi sağlayabilir
- Bakım verebilir
- Doktora götürebilir
- Çocuklarla oynayabilir
- Yemek yapabilir
- Çalışabilir
- Para kazanabilir
- Oy verebilir
- Milletvekili olabilir
- Bakan olabilir
- Başbakan olabilir
- Cumhurbaşkanı olabilir
- …

Toplumsal Cinsiyet

Toplumsal cinsiyet kavramının içeriği toplum tarafından kurgulanan normlarla belirlenir.

Kore Savaşı'na katılan kahraman Türk askerleri /Genç Türk Haber

Toplumsal Cinsiyet

Kadın ve erkekler bu kavramın içindeki normları sosyalleşme süreci içinde öğrenirler.

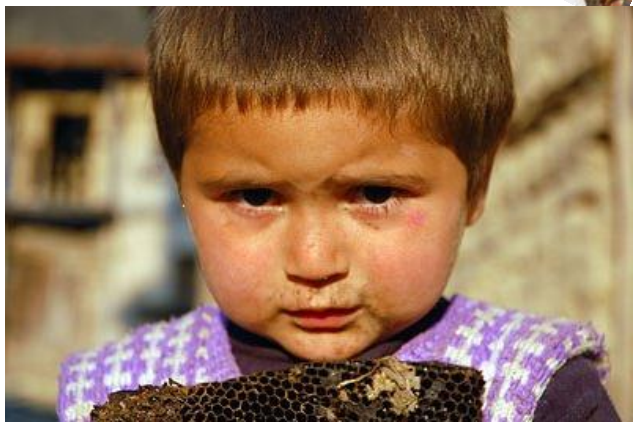

Harun Gülsün/Sansarak’ta çocuk

Toplumsal Cinsiyet

Toplumsal cinsiyet kavramının içeriği zaman içinde, toplumdan topluma, kültürden kültüre değişim gösterir.

Toplumsal Cinsiyet

Kadının ve erkeğin rollerini, sorumluluklarını, güç ilişkilerini ve toplumsal konumlarını belirler.

İranlı kadın askerler

Toplumsal cinsiyet eşitliği (Gender equality)

Fırsatları kullanmada, kaynakların ayrılması ve kullanımında, hizmetlere ulaşmada bireyin cinsiyeti nedeni ile ayrımcılığa maruz kalmaması, ayrımcılık yapılmamasıdır.

Toplumsal cinsiyette hakkaniyet (gender equity)

Kadın ve erkek arasında sorumlulukların ve gelirin dağılımında adalet ve hakkaniyet olmasıdır.

Bu kavram çerçevesinde kadın ve erkeğin farklı gereksinimlerinin ve gücünün olduğu kabul edilmektedir. Bu farklılığın belirlenerek, iki cinsiyet arasındaki dengeyi düzeltecek şekilde, gerekenlerin yapılması benimsenmektedir.

Photo: WHO/Marko Kokic

Pozitif ayrımcılık

Bir gruba koşullarındaki olumsuzluklar nedeniyle diğerlerinden özel yaklaşımlar geliştirilmesidir.

Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı (Gender discrimination)

Toplumsal olarak kurgulanan toplumsal cinsiyet rolleri ve normlarından kaynaklanan, kişinin insan haklarını ihlal eden her türlü ayrımcılık, dışlanma ve engellenme durumudur.

Madalyonun iki yüzü var!

Sağlık çalışanları açısından durum

Seçilmiş bazı ülkelerde sağlık insangücü içinde kadın çalışanların payı, 1989-1997

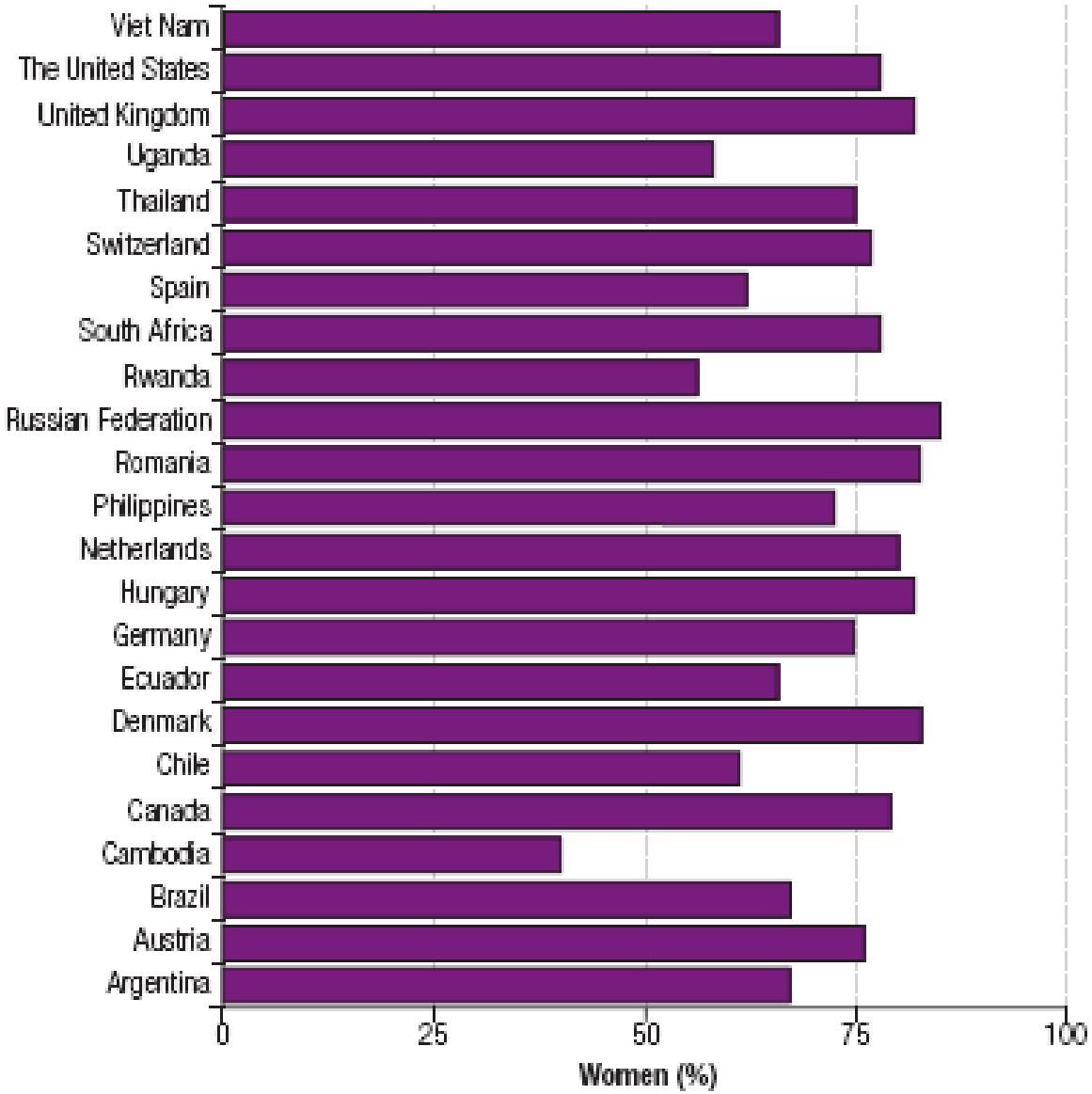

Sources: Gupta N et al.[32] Lavallée R, Hanworavongchai P, Gupta N.[33]

Isparta-Burdur Tabip Odası araştırması, 2008

- Son bir yıl içerisinde Isparta Burdur'da çalışan sağlık çalışanlarının %45'i sözel veya fiziki şiddete maruz kalmış.
- Kadınlar arasında bu oran %58
- Erkekler arasında ise %26

$P<0,01$

Sağlık hizmeti alanlar açısından durum

HIV prevalence among adolescents aged 15–19 years, by sex, selected countries in sub-Saharan Africa, 2001–2007

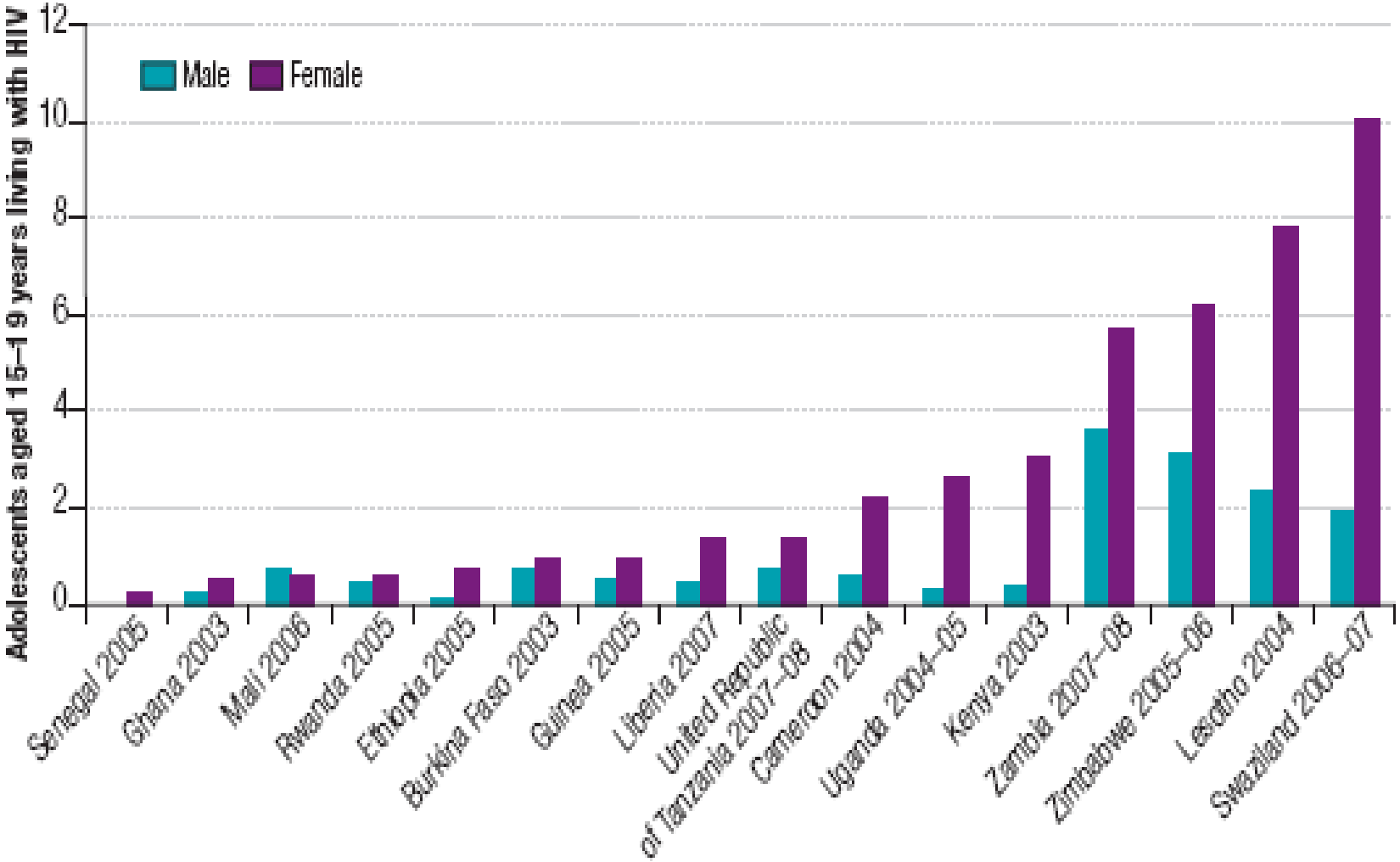

Source: Demographic and Health Surveys in 16 countries, sub-Saharan Africa, 2001–2007.

Üreme hastalıklarına bağlı yük

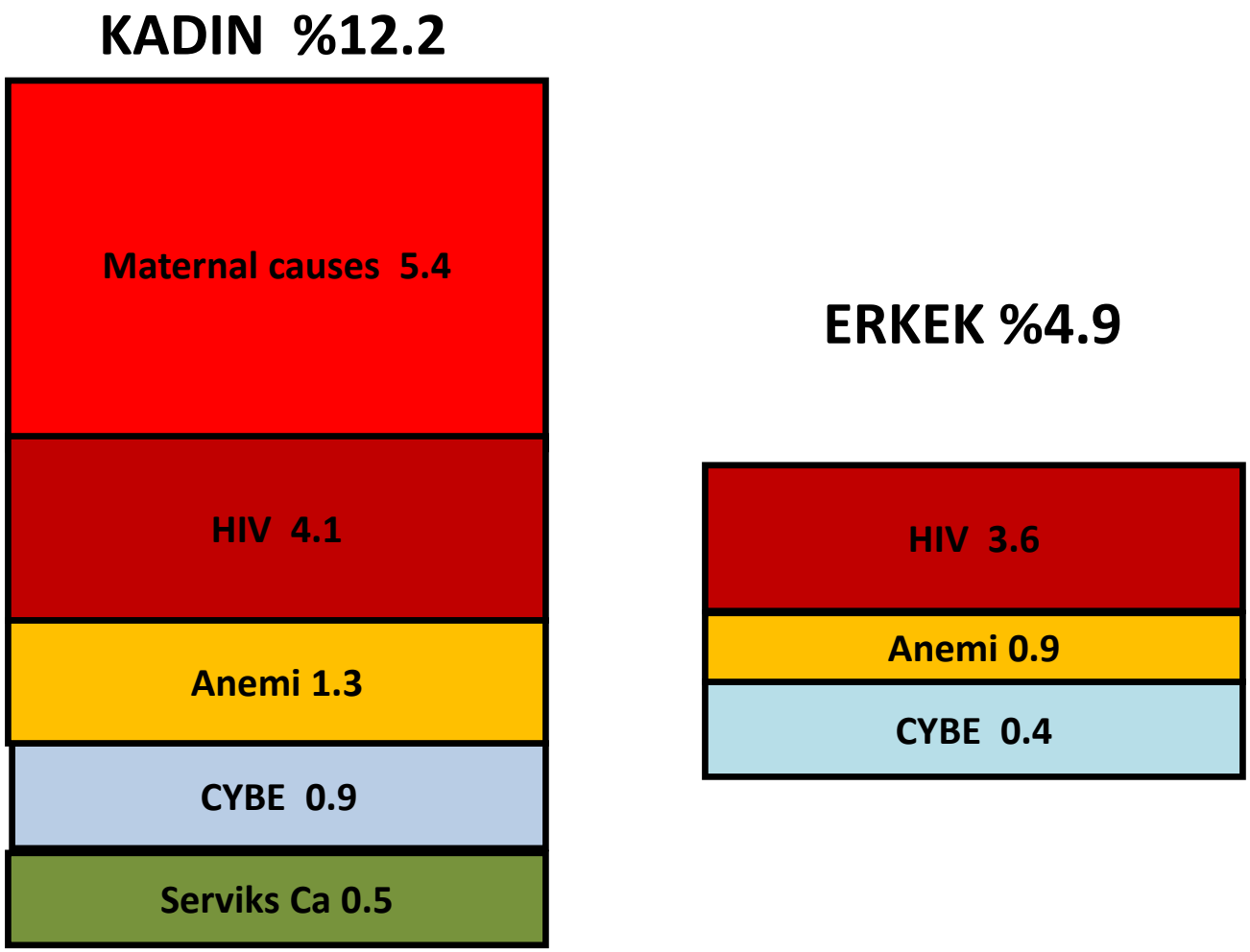

The Global Burden of Disease 2004 Update, World Health Organization Geneva, 2008, p. 60, 62

Olgu çalışmaları

Doktor benim neyim var?

Olgu çalışması I

Doktor benim neyim var?

Pazar gecesi saat sekiz sıralarında acil servise eşiyle birlikte gelen Nazik Koç'u acil servis asistanı Dr. Arzu Karaman görür. Kadın ağzını katladığı bir havluyla kapatmıştır ve havluda dışarıdan da görülen geniş bir kan lekesi vardır. Dr. Arzu Karaman hastayı muayene odasına alır. Bu sırada kadının eşi de içeri girer. Doktor hanım hastaya kendini tanıtır ve hastanın ismini öğrenir.

Dr. Arzu Karaman hastanın öykü ve muayenesine geçmeden önce hastanın eşini uygun bir dille muayene odasından çıkartarak, hastanın kaydını yaptırmak üzere servis sekreterliğine gönderir.

Dr. Arzu Karaman "Nazik hanım, nasıl oldu bu? diye sorar. Kadın ağzında havlu olduğu halde "evde ayağım halıya takıldı, düştüm, ağzımı masaya çarptım" der.

Dr. Arzu Karaman kadının ağzındaki havluyu dikkatle kaldırır ve kadının ağzını serum fizyolojikle yıkar. Kadının alt dudak mukozasında 5-6 santimetre genişliğinde 2-3 santimetre derinliğinde bir kesik olduğunu, üst dudak mukozasında ise ön altı dişin oluşturduğu bir sıra morluk bulunduğunu görür. Oluşan bu yaralanma için dikiş atmanın uygun olmadığını söyleyerek yaranın kendi kendine iyileşmeye bırakılmasının uygun olacağını ve ağrısı olursa ağrı kesici almasını söyler. Muayene odasının dışını kontrol ettikten sonra hastasının karşısına oturur. "Nazik hanım, çiftler arasında zaman zaman anlaşmazlıklar olur. Bazı çiftler arasında ise bu anlaşmazlıklar sırasında birbirine kötü muamele etme durumu da söz konusu olabilir. Acaba eşinizle sizin aranızda da böyle bir durum olmuş olabilir mi? Bunu benimle konuşmak ister misiniz?" diye sorar.

Hatice Taş neden öldü?

Olgu çalışması II

Hatice Taş neden öldü?

Hatice Taş 32 yaşındadır. Mardin'in Dargeçit ilçesinde yaşamaktadır. 17 yaşında amcasının oğlu ile evlenmiştir. On beş yıllık evlilik hayatında 7 çocuk doğurmuş, hiç aile planlaması yöntemi kullanmamıştır. Bütün doğumlarını evde yapmıştır. Eşi inşaat işçisi olan Hatice eşinin yaptığı tek odalı evde çocukları ile birlikte yaşamaktadır ve sekizinci çocuğuna gebedir. Ancak diğer gebeliklerinde de olduğu gibi bu gebeliğinde de hiç bir sağlık kuruluşuna başvurmamış, gebe izlemi almamıştır.

Eşi Sivas'a inşaatta çalışmaya giden Hatice'nin bir gece doğum sancıları başlar. Evde 20 saat boyunca doğum sancısı çeken kadının bir türlü doğum yapamaması üzerine çocukları mahalleli kadınlardan yardım ister. Kadınlar bebeğin başının göründüğünü ancak bebek çok iri olduğu için doğumun ilerlemediğini fark ederler. Sabaha kadar sancısı süren ve kan kaybeden kadın nihayetinde mahalleli tarafından ilçe devlet hastanesine kaldırılır. Hastanede bebeğin ölmüş olduğu saptanır, anne acil olarak sezaryene alınır ve 6,5 kg ağırlığındaki bebek sezaryenle alınır, kan kaybı için anneye kan verilir. Ancak hastanede yapılan müdahaleler yetersiz kalır ve anne de bebeği gibi kaybedilir.

Hatice Taş'ın tedavisini üstlenen hastane çalışanlarından Dr. Necati Arslan bir hastalarını kaybetmenin üzüntüsü içindedir. Hatice hanım ve bebeğinin ölümünün esas ***NEDENİNİ*** *ve bu ölümlerin* ***NASIL ÖNLENEBİLECEĞİNİ*** *düşünmeye başlar.*